

Krzysztof Marcyński SAC

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

<https://orcid.org/0000-0003-0255-2952>

**José María Díaz-Dorronsoro, *The Second Vatican Council and the Media: The Holy See and the Challenge of Information Management During the Last Ecumenical Council*, Münster: Aschendorff Verlag, 2024, ss. 489.
ISBN 978-3402256749**

W lutym 2013 roku papież Benedykt XVI powiedział księżom diecezji rzymskiej, że Sobór Watykański II był nie tylko „soborem Ojców”, lecz także „soborem mediów” – soborem równoległym wobec tego, który toczył się w auli (papież.wiara.pl, 2025). Ta diagnoza do dziś nie doczekała się rzetelnego opracowania historyczno-komunikacyjnego. Recenzowana monografia José Marí Díaza-Dorronsoro jest pierwszą systematyczną próbą wypełnienia tej luki od strony instytucjonalnej: jak Stolica Apostolska zarządzała informacją podczas *Vaticanum II*, z jakimi trudnościami się zmagala i z jakim skutkiem. Już sama problematyka książki jest niebanalna. Sobór Watykański II trwał cztery lata, angażował tysiące uczestników, przyciągał dziennikarzy z całego świata i – co rzadko bywa podkreślane – odbywał się w momencie, gdy telewizja dopiero wchodziła do codziennego życia, a pojęcie zarządzania komunikacją instytucji religijnej nie miało jeszcze ani ugruntowanej teorii, ani sprawdzonych praktyk (Marcyński, 2016). W tym kontekście książka Díaza-Dorronsoro to nie tylko historiografia Kościoła, lecz także studium przypadku o szerszym znaczeniu: jak wielka, nieprzygotowana na masowe media instytucja uczyła się – pod presją czasu i globalnego zainteresowania – komunikować o sobie w czasie rzeczywistym.

Autor jest wykładowcą, profesorem w School of Church Communications na Pontifical University of the Holy Cross w Rzymie. Jego wcześniejsze publikacje, m.in. monografia o tygodniku „Cambio 16” z okresu demokratycznej transformacji w Hiszpanii (Díaz-Dorronsoro, 2011) oraz artykuły poświęcone komunikacji Kościoła podczas Soboru (Díaz-Dorronsoro, 2022, 2023), jasno określają jego kompetencje. Nie jest to badacz, który podjął temat z zewnątrz – zna archiwa watykańskie i rozumie specyfikę kościelnego języka instytucjonalnego.

Książka składa się z dwóch głównych części. W pierwszej, zatytułowanej *The Management of Conciliar Information*, Autor rekonstruuje żmudny proces tworzenia Biura Prasowego Soboru, jego kolejne reformy, procedury akredytacyjne,

system briefingów, relacje z Ojcami soborowymi. W drugiej pod tytułem *Information Challenges of the Council* analizuje konkretne napięcia komunikacyjne: między wymogiem dyskrecji obrad a presją jawności, między oficjalnym głosem Stolicy Apostolskiej a nieoficjalnymi obiegami informacji, które trafiały do redakcji zanim Biuro zdążyło opublikować swój biuletyn.

To właśnie to drugie zagadnienie, czyli nieformalna komunikacja soborowa i jej konsekwencje okazuje się najcenniejszą częścią monografii. Díaz-Dorrnsoro pokazuje, jak media, na przykładzie amerykańskiego tygodnika „Time”, konstruowały narrację Soboru w kategoriach konfliktu: „bohater” (Jan XXIII i postępowcy) kontra „złoczyńca” (kardynał Ottaviani i konserwatyści). To uproszczenie nie było bez znaczenia. Wytwarzało presję na samych Ojców soborowych i kształtowało odbiór dokumentów, które w tej narracji nie mieściły się lub mieściły się źle. Osobny, przekonująco opisany wątek to *casus* Roberta Kaisera: dziennikarza, którego relacja z Soboru wywołała ostrą reakcję hierarchii i zakończyła się wycofaniem jego książki z obiegu. Wątkiem tym Autor wyjaśnił złożone sprzężenia zwrotne między sposobem relacjonowania wydarzeń a ich społecznym odbiorem. Dzięki temu można także lepiej zrozumieć, dlaczego niektóre spory czy debaty soborowe doczekały się symbolicznej nadinterpretacji w przestrzeni publicznej, podczas gdy inne pozostały w cieniu medialnego zainteresowania, choć nierzadko były równie ważne z perspektywy teologicznej oraz doktrynalnej.

Benedykt XVI nazwał tę dynamikę wprost: „sobór mediów nie dokonywał się w obrębie wiary, lecz w kategoriach współczesnych mediów – to znaczy poza wiarą, w innej hermeneutyce. Była to hermeneutyka polityczna: dla mediów Sobór był walką polityczną, walką o władzę między różnymi nurtami w Kościele” (papież. wiara.pl, 2025). Díaz-Dorrnsoro nie traktuje tej oceny jako punktu wyjścia do krytyki mediów, lecz jako problem badawczy: dlaczego watykańskie służby informacyjne nie potrafiły skuteczniej kontrolować takiej interpretacji? Odpowiedź, którą konstruuje na 489 stronach, jest bardziej skomplikowana niż prosta diagnoza braku kompetencji czy różnych wewnętrznych i zewnętrznych okoliczności. Pokazuje raczej strukturalne napięcie, które może być nieuchronne w każdej instytucji próbującej jednocześnie chronić swobodę wewnętrznych obrad i spełniać rosnące oczekiwania przejrzystości.

Podstawą źródłową książki są głównie materiały z Apostolskiego Archiwum Watykańskiego, w szczególności korespondencja Martina O’Connora, przewodniczącego Komitetu Prasowego, oraz Fausta Vallainca, dyrektora Biura Prasowego. Díaz-Dorrnsoro uzupełnił je dokumentacją akredytacyjną, protokołami, biuletynami i aktami soborowymi. Osobno opracował zasoby amerykańskie: materiały związane z Edwardem L. Hestonem, Marcosem McGrathem, Robertem Kaiserem i Francisem X. Murphym – piszącym pod pseudonimem Xavier Rynne – co wnosi do analizy perspektywę anglosaską, dotychczas niedostatecznie uwzględnioną

w historiografii Soboru. Kwerenda wielojęzyczna i wieloarchiwalna należy do silnych stron tej monografii. Ta wielopłaszczyznowa kwerenda, połączona z krytycznym wykorzystaniem literatury historycznej i teologicznej – od ujęć syntetycznych Alberiga po studia Ruozziego o telewizji RAI oraz kroniki Caprilego i wspomnienia dziennikarzy – pozwoliły Autorowi na rzetelną rekonstrukcję zarówno oficjalnej polityki informacyjnej, jak i nieformalnych obiegów komunikacyjnych, w których rodziła się równoległa interpretacja Soboru.

Słabości – Autor sam im nie zaprzecza – są po stronie dostępności źródeł. Niekompletna korespondencja O’Connora i Vallainca, brak dokumentacji personalnej Cipriana Calderóna, szefa sekcji hiszpańskiej Biura, niewidoczność archiwów niektórych zaangażowanych duchownych i dziennikarzy – to luki, które ograniczają możliwość pełnej rekonstrukcji procesu decyzyjnego. Poza tym książka wyznacza kilka obszarów, które czekają na odrębne opracowania: rola krajowych biur informacyjnych (holenderskiego, kanadyjskiego, niemieckiego), obecność telewizji podczas obrad, wpływ konkretnych tytułów prasowych na przebieg poszczególnych sesji. Otwarte pozostaje też pytanie empiryczne: czy wszyscy akredytowani dziennikarze byli w istocie czynnymi pracownikami redakcji, czy też akredytacja pełniła niekiedy inne funkcje?

Z polskiej perspektywy czytelniczej warto wskazać na jeszcze jeden wymiar tej książki. Sobór Watykański II był wydarzeniem o zasadniczym znaczeniu dla Kościoła w Polsce, ponieważ toczył się w czasie, gdy dostęp do informacji soborowej był w naszym kraju ograniczony podwójnie: przez ówczesne warunki polityczne i przez bariery językowe. Badanie tego, jak Stolica Apostolska zarządzała komunikacją na zewnątrz, dotyczy więc pośrednio i tego, co docierało lub nie docierało do polskich wiernych i polskiego duchowieństwa. To pole badawcze czeka na badanie.

Nie bez znaczenia jest też wątek dekretu soborowego o środkach społecznego przekazu, *Inter mirifica*. Díaz-Dorrnsoro nie powtarza standardowej narracji o tym dokumencie jako tekście mało ambitnym i szybko zdezaktualizowanym. Pokazuje go w kontekście: jako wynik konkretnych decyzji komunikacyjnych, instytucjonalnych nacisków i historycznych ograniczeń. Dekret *Inter mirifica* – mimo swoich słabszych stron – stał się pierwszym wyraźnym sygnałem, że Kościół zaczął traktować media nie tylko jako zagrożenie, ale jako miejsce odpowiedzialności i apostołatu (Díaz-Dorrnsoro, 2024).

Po monografii Díaza-Dorrnsoro trudno pisać o komunikacji Kościoła podczas Soboru, nie uwzględniając jej ustaleń. Sześćdziesiąt lat po zakończeniu *Vaticanum II* Autor dostarczył mapę: zestaw danych, źródeł, indeksów i argumentów, która pozwala na nowo postawić pytanie, jak instytucja komunikuje o sobie w momentach przełomowych. Teza wyłaniająca się z tej mapy wykracza poza historiografię Soboru: sposób, w jaki Kościół zarządza informacją, kształtuje teologiczny, duszpasterski, społeczny i medialny odbiór jego dokumentów nie mniej niż ich treść.

Recenzowana książka José Marí Díaza-Dorronsoro stanowi istotny i oryginalny wkład zarówno w obszar nauk społecznych, w szczególności nauk o komunikacji społecznej i mediach, jak i teologicznych, obejmujących historię Kościoła, teologię pastoralną oraz rozwijającą się dynamicznie teologię mediów i komunikacji.

Bibliografia

- Benedykt XVI o Soborze Watykańskim II. (2013, luty 14). Wiara.pl. <https://papiez.wiara.pl/doc/1459189.benedykt-xvi-o-soborze-watykanskim-ii/7>
- Díaz-Dorronsoro, J. (2011). *Cambio 16. Historia y testimonio de la mítica revista de la transición democrática española*. Madrid: Leer.
- Díaz-Dorronsoro, J. (2022). The Church's doctrine on communication. W *A Church in Dialogue: The Art and Science of Church Communication* (s. 113–130). EDUSC.
- Díaz-Dorronsoro, J. (2023). Information challenges of the Second Vatican Council and the development of the institutional communication of the Holy See. *Church, Communication and Culture*, 8, 84–103. <https://doi.org/10.1080/23753234.2022.2159467>
- Díaz-Dorronsoro, J. (2024). Inter Mirifica, il primo ed „ultimo” documento conciliare. W *60 anni di meraviglie. Storicità ed attualizzazione del Decreto Conciliare Inter Mirifica*. Libreria Editrice Vaticana.
- Marcyński, K. (2016), *Komunikacja religijna i media*. Kraków.